

АСОЦИАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА В ЧУЖБИНА – ИСТОРИЯ НА ВЪЗНИКВАНЕТО, ОСНОВНИ ДЕЙНОСТИ И РАБОТЕЩ МОДЕЛ ЗА УСПЕШНИ ОБЩЕСТВЕНИ ОТНОШЕНИЯ

Гл. ас. д-р Евелина Христова
Нов български университет

В периода, в който България е била с прекъсната държавност, заможни и по-бедни българи са основавали училища и са давали мило и драго за образованието. През Българското възраждане образованието и науката са се развивали въпреки чуждата държавност по земите ни. В онези времена българите са успели да се консолидират около образователния процес като част от усилията за възстановяването на държавността.

Днес България е в много интересна ситуация, според която към 2011 г. българите в чужбина¹ са били 2 036 092 човека². Тази цифра е изчислена по информация на българските дипломатически представителства и е получена от МВНР по искане по Закона за достъп до обществена информация от българския информационен портал в Чикаго. В доклада за националната сигурност през 2015 г. за първи път се посочват официални данни за броя на българите в чужбина – 3,5 милиона. Там се подчертава още, че българската държава не успява достатъчно добре да обхване диаспората, както и че около 20% от българските неделни училища зад граница не работят по програмите на Министерството на образованието и науката.³

„Нали имаме собствена държава и тя трябва да ни защитава, където и да сме по света. Нали по американски термин България е там, където има поне един българин.“, пише Тодор Господинов през 2008 г.

¹ От юридическа гледна точка термините „българин“ и „български гражданин“ имат различен смисъл, тъй като българи могат да бъдат и чуждестранни граждани с български произход и национално съзнание. Същевременно, български граждани могат да бъдат лица с небългарска етническа принадлежност.

² Брой на българските граждани в чужбина по държави по азбучен ред. – <http://www.eurochicago.com/2012/04/v-tchuzhbina/>

³ Виктор Иванов. Официално: 3,5 милиона българи живеят извън България. – <http://www.24chasa.bg/novini/article/5530895> © www.24chasa.bg

във в. „Монитор“⁴. Към онзи момент българските училища зад граница съществуват, създавани от добрата воля и усилията на родолюбиви българи, които живеят извън границите на страната си. Огромен труд е положен от хиляди наши съграждани, които събират децата и ги обучават на български език, история и география, често влагайки освен труда си и значителна част от средства.

Колосални са и усилията по признаването на статута на тези „неделни училища“. Усилия, изискващи събирането на единомишленици, създаването на асоциация, провеждането на низ от действия по информирание, убеждаване и привличане на своя страна на огромен брой представители на държавната администрация от най-високо до по-ниско експертно ниво. Години труд отнемат на хората от Асоциацията на българските училища в чужбина (АБУЧ) да постигнат признанието на българската държава, че създадените по възрожденски модел училища по целия свят заслужават да бъдат признати за част от съвременната българска образователна система. Но как става това? Какво предполага да се случат всички тези неща – от създаването на първото българско училище в чужбина до признаването на всички такива училища от страна на държавата?

На първо място, вероятно нашите сънародници са се уповавали на закодираните от историята ни модели на поведение. Особено силно социалната и хуманитарна благотворителност се проявява през вековете на османско владичество у нас, като наред с нея продължава да се популяризира и дарителството в полза на българската просвета, църква, училище. Един от крупните български дарители – Иван Н. Денкоглу, през 1849 г. построява в двора на църквата „Св. Неделя“ първото модерно училище в София, наречено по-късно на негово име. Докато е жив, той буквално издържа училището с учебници и учебни помагала, осигурява учители, отпуска големи суми за ремонти, а в края на живота си завещава 10 хиляди сребърни рубли, с които се основава фонд на негово име.⁵

⁴ Тодор Господинов във в. „Монитор“ от 18.07.2008 г. За Възражданията и подобрите българи. – <http://www.abgschool.org/drupal/?q=node/32>

⁵ Енциклопедия „Дарителството“, Софийска община. – <http://daritelite.bg/sofiyska-obshtina/>

В дарителството след Освобождението несъмнен приоритет имат образованието, просветата и науката. Възобновената българска държава се нуждае от подготвени кадри за административния, стопанския и културния живот. По държавна или частна инициатива възникват множество реални, професионални, практически и езикови училища, слага се началото на висшето образование. Държавата поема материалното осигуряване и финансирането на повечето от създадените от нея училища, но вечно недостигащият бюджет не е в състояние да покрие всички нужди, да отговори на многобройните конкретни потребности. Затова българинът, който благоговее пред просветата, прави най-щедрите дарения именно за строителството на училища и сгради, обслужващи нуждите на образованието. Това начинание обаче е скъпоструващо и е по възможностите на малцина – главно търговци, банкери, индустриалци, едри земевладелци. Един от тях е Евлоги Георгиев (1819–1897 г.) – най-богатият български търговец и банкер от края на XIX в., който прекарва по-голямата част от живота си (60 г.) в чужбина, но не престава да се чувства дълбоко свързан със съдбата на своя народ. Искреният му патриотизъм го превръща в меценат с европейски измерения. Няма благотворителна инициатива, в която той и брат му Христо да не участват, и то със значителни суми. Но венец на филантропската му дейност е сградата на Софийския университет. Откритото през 1888 г. първо и единствено Висше училище в Княжеството се нуждае от собствен дом. През 1896 г. той подарява на българската държава 800 хил. лв. за построяването на сграда за университета и предоставя парцел от 10 134 м² в центъра на София (на стойност 200 хил. лв.). А в завещанието си пише: „Само надеждата ми, че ще мога и аз да участвам в преуспяването и величието на отечеството ми, ме прави да умра спокойно“.⁶

Не трябва да се пренебрегват и даренията за просветното дело, направени от не толкова заможни българи, тъй като тези дарения, макар и поскромни, са всъщност най-масови. Те са дело на хиляди учители, университетски преподаватели, лекари, духовници, чиновници, общественици. Обикновено по тяхна воля с дарените средства и имоти се учредяват парични фондове, управлявани от Министерството на народната просвета или от съответните училища. И тъй като социалните рефлексии на обществото са най-чувствителни към бедните ученици, повечето от фондовете са създадени именно за тяхното подпомагане и поощрение чрез оказване парична помощ, закупуване на учебници и учебни помагала, дрехи, обув-

⁶ Пак там.

ки и др. Други са насочени към насърчаване чрез стипендии на най-даровитите, способни и добродетелни ученици, независимо от социалния им статус. Тук заслужава да се споменат имената на Жана Петрова Стоянович, завършила първия випуск на Първа софийска девическа гимназия, която по повод 50-годишния юбилей на училището през 1930 г. дарява 20 хил. лв. за помощи на бедни ученички и за награда на „най-добрата по успех бедна абитуриентка, отличила се като ученичка и с особени нравствени и социални добродетели“⁷. Константина Ил. Пейчиновска, възпитаничка на същата гимназия, през 1936 г. завещава на училището къщата си в София. Станимир Ст. Станимиров, дългогодишен директор на Първа мъжка гимназия, през 1929 г. дарява 5 хил. лв., от лихвите на които да се връчва награда на беден и с най-добър успех зрелостник. Мария Благоева, учителка във Втора девическа гимназия и нейният съпруг Георги Благоев, основават 4 фонда на обща стойност 125 хил. лв., два от които са за бедните ученици от софийските училища „Тодор Минков“ и „Патриарх Евтимий“. След смъртта на съпругата си, Г. Благоев създава за Втора девическа гимназия още един фонд от 50 хил. лв., отново за бедни ученички. Със същото предназначение през 1923 г. Матей Венков учредява за Трета мъжка гимназия фонд от 20 хил. лв. Екатерина Ковачева, съпруга на известния педагог и общественик Йосиф Ковачев, завещава през 1928 г. 100 хил. лв. на столичното училище „Йосиф Ковачев“ за дрехи и обувки на нуждаещите се деца. Близките на трагично загиналия Георги М. Маджаров – юрист, дипломат и кмет на София, след смъртта му през 1925 г. даряват 35 хил. лв. в полза на Първа мъжка гимназия, като от лихвите на фонда се дава награда на абитуриент с най-висок успех по математика. Гица Георгиев, румънец, преселил се след Освобождението в Княжеството, в „знак на благодарност и обич към отечеството България, гдето съм бил приет радушно“, завещава през 1918 г. 80 хил. лв. за стипендии на бедни ученици в Трета мъжка гимназия и училище „Епископ Софроний“.⁸

Този исторически преглед ни дава основание да смятаме, че дейностите, свързани с образование, са приоритетни в мисленето ни. Би могло да се потърси връзка между историческата обусловеност и развитието на огромната по мащаба на усилията и постигнатите резултати дейност на хората, занимаващи се с обучението по български език, история и

⁷ Из архива на Столична община в „Книга на дарителите“.

⁸ Пак там.

география по целия свят в последните няколко десетилетия. Интересно е да се отбележи, че в своята основна част тази дейност е и благотворителна – с нейната реализация са обвързани много часове безвъзмезден висококвалифициран труд, не само преподавателски, но и организационен, административен, комуникационен и т.н. Тук може би е мястото да се отбележат някои от моментите в тази дейност, които са публично известни и са възможност да се проследят плодовете на работата, посветена на създаването на мрежата от български училища по света.

Положените усилия по създаването на самите училища по места, както и на свързването им в мрежа, са последвани от логичното търсене на приемане и подкрепа от страна на българската държава. Както казва Снежана Йовева-Димитрова, *„езиковата политика, езиковото планиране и прогнозиране, езиковият мениджмънт трябва да бъдат част от общата логика и концепция за миграционната и образователната политика към българите в чужбина“*⁹.

Първи и логични партньори в това начинание са Народното събрание, Министерството на образованието и науката, Министерството на външните работи, Държавната агенция за българите в чужбина, Президентът и администрацията на Президента на Република България. Дейността на АБУЧ отбелязва последователни успехи в това отношение. На 16 юли 2008 г. се проведе конференция на тема „Българските училища в чужбина и новата държавна политика за българите зад граница“, организирана от Асоциацията на българските училища в чужбина (АБУЧ) под патронажа и с личното участие на председателя на Народното събрание Георги Пирински.¹⁰

В периода 9–10 март 2010 г. министърът на образованието, младежта и науката проф. Сергей Игнатов прави посещение във Великобритания по повод първата среща на българските студенти в Обединеното кралство, организирана от посолството на Република България в Лондон. В рамките на своето посещение министър Игнатов провежда среща с директорите и преподавателите в българските училища в Обединеното

⁹ Към този момент (2011–2013) Сн. Йовева е съветник на заместник-министър председателя и министър на финансите с ресор български общности в чужбина. – <http://www.abgschool.org/drupal/?q=node/28>

¹⁰ <http://www.abgschool.org/drupal/?q=node/20>

кралство и Република Ирландия. Седем български училища са представени на срещата от съществуващите девет на териториите на Обединеното кралство и Република Ирландия, като техният брой се увеличава ежегодно. По време на срещата са поставени въпроси за развитието и перспективите на българските училища зад граница, както и за подкрепата им от страна на държавата. Подчергано е значението на Националната програма „Роден език и култура зад граница“, която допринася за разширяването и обогатяването на тяхната дейност и привличането на по-голям брой български деца в българската образователна система, като е изразена надежда, че програмата ще продължи да функционира и в бъдеще, както и че средствата по нея нямат да бъдат намалявани, а напротив. Обсъдени са още теми като участието на българските училища в чужбина в подготовката на проекта на новия закон за средното образование, популяризирането на българския език и осигуряването на подкрепа на междуправителствено ниво за българските училища зад граница, които са се оформили не само като образователни, но и като културни средища за българските общности в чужбина.

На тази среща министър Сергей Игнатов подчертава, че *„България не свършва там, където свършват границите на държавата и в този смисъл дейността на българските училища в чужбина е от изключително значение за запазването на българския дух и самосъзнание сред българите, живеещи извън Родината.“* Той отбелязва положителната тенденция на увеличаване броя на българските училища зад граница, на възраждане на чувството за национална принадлежност и необходимостта от поддържане на връзката с България сред българските общности в чужбина. Проф. Игнатов се ангажира лично с поставените от представителите на училищата въпроси и изказва удовлетворението си от постигнатото през годините от българските просветители.¹¹ И действително, на следващата година се приема Постановление № 334 от 8 декември 2011 г. „За българските неделни училища в чужбина“.¹²

¹¹ Срещата на министър Сергей Игнатов с българските училища в Обединеното кралство и Република Ирландия. – http://www.bulgarianembassy-london.org/index.php?option=com_content&task=view&id=681&Itemid=327

¹² http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/documents/decree/pms_334-2011_nedelni_uchilishta.pdf

Това, което прави впечатление в дейността на АБУЧ е, че веднъж спечелени на страната на тяхната дейност, държавниците остават свързани с нея. В годините на активната и публично видима работа на АБУЧ за партньори са привлечени председателят на НС Георги Пирински, министърът на образованието проф. Сергей Игнатов, вицепрезидентът Маргарита Попова, председателят на Агенцията за българите в чужбина Райна Манджукова, посланикът на България във Великобритания и министър на външните работи – г-н Иван Станчов, журналистът Велислава Дърева, съветникът по политиките за българите в чужбина и миграционната политика в кабинета на заместник министър-председателя Симеон Дянков Снежана Йовева и други личности, които пренасят своята симпатия и усилия към АБУЧ дълги години след като са излезли от конкретните длъжностни отношения, които са ги срещнали с каузата на училищата ни зад граница. Тази тенденция се вижда и от съобщенията от официалните събития, но тя може да се види и на място – всяка година списъкът на лицата, уважили организирания от АБУЧ конференции и работни срещи запазва по-голяма част от имената, като в годините неминуемо го разширява. Това съобщение от 5-годишнината от основаването на АБУЧ говори много само по себе си:

„На 26.07.2012 г. в СУ „Св. Климент Охридски“ се проведе Тържествена конференция в чест на 5-годишнината от основаването на Асоциацията на българските училища в чужбина (АБУЧ). Мероприятието беше организирано с подкрепата на Университетския комплекс по хуманитаристика „Алма Матер“ към Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Сред официалните лица, уважили събитието, бяха министърът на образованието, младежта и науката Сергей Игнатов, зам.-председателят на 41-то Народно събрание Георги Пирински, председателят на Държавната агенция за българите в чужбина г-н Росен Иванов, бившият зам.-министър на образованието и науката – г-н Кирчо Атанасов, бившият зам.-министър на културата – поетесата Надежда Захариева, г-жа Снежана Йовева – съветник на вицепремиера и финансов министър г-н Симеон Дянков, началникът на кабинета на г-н Сергей Игнатов – г-жа Лидия Данева, г-жа Евелина Христова – съветник на министър Игнатов, г-н Лазар Додев, г-жа Наталия Михалевска, г-жа Румяна Тошкова, г-жа Керка Андоно-

ва от дирекцията „Контрол и координация на средното образование“, отговаряща за българските училища в чужбина в Министерство на образованието, младежта и науката, директорът на фондация „Димитър Бербатов“ – г-жа Димитринка Ходжева, главният редактор на издателство „Аз Буки“ – д-р Надя Барух, представители на издателствата „Просвета“, „Анубис“, „Булвест“, представители на различни организации, медии.

Във връзка с 5-годишния юбилей АБУЧ получи поздравителни адреси от зам.- председателя на Народното събрание на Република България – г-н Георги Пирински, Института по български език и Кирило-Методиевия научен център към БАН, Фондация „Българска памет“, Първа английска езикова гимназия в София, Интернет радио „Татковина“, а също така празнични приветствия от г-н Иван Станчов – бивш министър на външните работи на България, посланик на България във Великобритания и Почетен член на АБУЧ, както и от г-н Любомир Кючуков – бивш посланик на България във Великобритания.¹³

Две години по-късно се състои среща, отбелязана в календара на АБУЧ така:

„На 20 септември 2014 г. в Българското училище към Посолството в Лондон посрещнахме много скъп гост – професор Сергей Игнатов. Определението „скъп гост“ е шаблонно, но смисълът, който влагаме в него, е най-далеч от шаблона. С професор Игнатов ни свързва дългогодишна дружба. Смейем да го твърдим, защото в последните години, когато с АБУЧ полагахме най-много усилия да впишем образователните звена зад граница в системата на българското образование, успяхме да го постигнем именно по времето, когато проф. Игнатов беше министър на образованието. Именно като министър той посети Лондон за първи път, за да се срещне с Обществото на българските студенти във Великобритания. Тогава, също за първи път, представителите на българските училища в Обединеното кралство и Република Ирландия се срещнаха с него и започнаха разговор за това, какво и как трябва да се направи за нашите училища в чужбина. Ние го убедихме, че трябва да се включи в предстоящия Форум на българските училища в САЩ, организиран по инициатива на г-жа Боянка Иванова, директор

¹³ <http://www.aba.government.bg/?show=39&nid=1379>

на училище „Джон Атанасов“ в Чикаго, и за радост той се отзова. Там, в диалог с колегите и ведно със зам.-председателя на Народното събрание – г-н Георги Пирински, разговорът за нашето бъдеще стана изключително сериозен, там се поеха обещания. За радост тези обещания станаха реалност и с влизането на Постановление 334 на Министерския съвет – ние официално се присъединихме към Българското образование. Това е повод за признателност не само в онзи момент. Независимо, че длъжностите на хората се сменят, винаги оставаме свързани с хората, които ни подадоха, подават и ще подават ръка на делото ни. При нас „бивши“ няма. Има съмишленици“¹⁴

И действително, на 1. юли 2015 г. в Лондон е проведена среща на г-н Георги Пирински, вече представител в Европейския парламент, Почетен член на АБУЧ, с г-жа Снежина Мечева – директор на Българското училище към Посолството на България в Лондон, Великобритания. Обсъдени са въпросите за възможността българските евродепутати да съдействат на АБУЧ за поставяне в Европарламента на въпроса за въвеждането на български матури в образователните системи на страните от Европейския съюз.¹⁵

В съобщенията от Лятната среща на представителите на българските училища в чужбина през 2015 г. и 2016 г. също личи тази приемственост и последователност, както и развитието – по време на конференцията през 2015 и 2016 година са обсъдени проблемите в гимназиалния курс на обучение, добрите практики в обучението по български език в чужбина, потребностите на съвременните деца и образованието, проблемите и предизвикателствата пред електронното обучение, практическите занимания, ролевите игри и самостоятелните задачи и техния потенциал в обучението по история в българските училища зад граница и др.¹⁶

Една от отличителните черти на работата на АБУЧ е провеждането на неотклонна и последователна политика. Целенасочено те преслед-

¹⁴ Проф. Сергей Игнатов – среща с гимназистите от Българското училище към Посолството в Лондон, Великобритания. – <http://www.abgschool.org/drupal/?q=node/313>

¹⁵ <http://www.abgschool.org/drupal/?q=node/338>

¹⁶ https://www.uni-sofia.bg/index.php/novini/novini_i_s_bitiya/godishnata_konferenciya_na_asociaciyata_na_b_lgarskite_uchilischa_v_chuzhbina_zapochna_vs_u

ват поставените цели и след постигането им провеждат актуализация на политиката си и поставят нови. След признаването на българските училища в чужбина за част от българската образователна система продължава работата по признаването на българският език като „матури-тетен“.

Друго, което може да се обобщи като характерно за Асоциацията, е, че тя успява да привлича за свои съюзници представители на различни и разнородни политически сили и формации. Това като правило са хора с добра репутация, доказан експертен потенциал и политическа далновидност. От своя страна, тези личности като че ли не изчерпват своя ангажимент към АБУЧ в рамките на текущите си задължения на някоя от заеманите от тях дейности. Налице е интересна мрежа от съмишленици на Асоциацията, която в годините се развива и разширява.

Потенциалът на АБУЧ е огромен и би било интересно да се изследва въпросът, кое в Асоциацията я прави толкова успешна, след като към 2017 година има вече десетгодишна история на устойчиви проекти и партньорства – дали е структурата, дали е мотивацията на участниците или друга спойка, която я превръща в една от най-успешните обществени организации на съвременна България с изключителен принос за българските училища в чужбина – да ги консолидира и съхранява, да популяризира българския език, история и култура.

Този текст, създаден за българските училища в чужбина, не може да избегне онази емоционална обвързаност, която нося в сърцето си за дейността на нашите сънародници, живеещи на петте континента. Да, тяхната работа е и ще бъде обект на научни изследвания със стриктна методология. Подвигът, който извършват, ще бъде описан един ден в тези и антитези, ще бъде изучаван както от специалисти в направления като методика на обучението по български език и литература и педагогика, така и от историци, етнологзи, антрополози, специалисти по комуникации, учени, изследващи пътищата на външната политика, както и тези на националната и международна сигурност.

Това, което със сигурност следва да се направи, за да се постави солидна основа за бъдещата научна работа, е да се осигури записването на историята на българските училища в чужбина и на самата АБУЧ. Организирането и качването на тази информация онлайн би било една

от първите стъпки по изучаването на този феномен, който се превръща постепенно в стожер за общностите ни в чужбина.

„Обаче ако запиташ славянските азбукарчета, като речеш: „Кой ви е създал азбуката или превел книгите?“, всички знаят и в отговор ще рекат: „Св. Константин Философ, наречен Кирил, той ни създаде азбуката и преведе книгите и брат му Методий.“ И ако попиташ в кое време, то всички знаят и ще рекат, че през времето на гръцкия цар Михаил и на Бориса българския княз, и на Растица моравския княз, и на Коцел блатенския княз, в годината 6363[4] от създаването на света“.¹⁷

ASSOCIATION OF THE BULGARIAN SCHOOLS ABROAD – HISTORY OF ORIGIN, MAIN ACTIVITIES, AND WORKING MODEL FOR SUCCESSFUL PUBLIC RELATIONS

Evelina Christova, PhD
New Bulgarian University
Abstract

This article outlines some important moments in the creation, development, and activities of the Association of Bulgarian Schools Abroad without claiming exhaustiveness in terms of details, emphasizing the symbolic significance of its existence and work.

¹⁷ https://bogeo.net/2014/08/28/o_pismenex/ на старобългарски език; <https://chitanka.info/text/16262-za-bukvite> в превод.